

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 17ης Νοεμβρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Μεταναστευτική πολιτική – Οδηγία 2003/86/EK – Άρθρο 2, στοιχείο στ' – Άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α' – Έννοια του “ασυνόδευτου ανηλίκου” – Δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση – Έγγαμος και ανήλικος, κατά τον χρόνο εισόδου στην επικράτεια κράτους μέλους, πρόσφυγας – Γάμος παιδιού ο οποίος δεν αναγνωρίζεται στο εν λόγω κράτος μέλος – Συγκατοίκηση με τον σύζυγο ο οποίος διαμένει νομίμως σε αυτό το κράτος μέλος»

Στην υπόθεση C-230/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβούλιο επίλυσης ενδίκων διαφορών επί υποθέσεων αλλοδαπών, Βέλγιο) με απόφαση της 6ης Απριλίου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Απριλίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

X, η οποία ενεργεί επ' ονόματί της και με την ιδιότητα της νόμιμης αντιπροσώπου των ανήλικων τέκνων της Y και Z,

κατά

Belgische Staat,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Jürimäe, πρόεδρο τμήματος, M. Safjan, N. Piçarra, N. Jääskinen (εισηγητή) και M. Gavalec, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: M. Ferreira, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 31ης Μαρτίου 2022,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η X, η οποία ενεργεί επ' ονόματί της και με την ιδιότητα της νόμιμης αντιπροσώπου των ανήλικων τέκνων της Y και Z, εκπροσωπούμενη από τις J. Schellemans, K. Verhaegen και K. Verstrepen, advocaten,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Jacobs, C. Pochet και M. Van Regemorter, επικουρούμενες από τους D. Matray, S. Matray, avocats, και S. Van Rompaey, advocaat,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την C. Cattabriga και τον S. Noë,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Ιουνίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο στ', και του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ 2003, L 251, σ. 12).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Χ, η οποία ενεργεί επ' ονόματί της και με την ιδιότητα της νόμιμης αντιπροσώπου των ανήλικων τέκνων της, Υ και Ζ, και του Belgische Staat (Βελγικού Δημοσίου), με αντικείμενο την απόρριψη της αίτησής της για χορήγηση θεώρησης εισόδου για λόγους οικογενειακής επανένωσης με την κόρη της καθώς και την απόρριψη των αιτήσεών της για χορήγηση θεώρησης εισόδου στους Υ και Ζ για ανθρωπιστικούς λόγους.

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία 2003/86

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2 και 8 της οδηγίας 2003/86 έχουν ως εξής:
  - «(2) Τα μέτρα που αφορούν την οικογενειακή επανένωση θα πρέπει να θεσπίζονται σύμφωνα με την υποχρέωση προστασίας της οικογένειας και σεβασμού της οικογενειακής ζωής που αναφέρεται σε πολλές πράξεις διεθνούς δικαίου. Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται ιδίως από το άρθρο 8 της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- [...]
- (8) Θα πρέπει να αποδίδεται ιδιαίτερη προσοχή στην κατάσταση των προσφύγων, εξαιτίας των λόγων που τους υποχρέωσαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και που τους εμποδίζουν να διεξάγουν εκεί κανονικό οικογενειακό βίο. Θα πρέπει, συνεπώς, να προβλεφθούν πιο ευνοϊκές προϋποθέσεις για την άσκηση του δικαιωμάτος τους οικογενειακής επανένωσης.»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας έχει ως εξής:

«Ο σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να καθορίσει τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να ασκούν το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης οι υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια των κρατών μελών.»

5 Το άρθρο 2, στοιχείο στ', της εν λόγω οδηγίας ορίζει την έννοια του «ασυνόδευτου ανηλίκου» ως εξής:

«υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών, ο οποίος φθάνει στην επικράτεια των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από τον κατά το νόμο ή το έθιμο υπεύθυνο ενήλικο και για όσο διάστημα ένα τέτοιο πρόσωπο δεν έχει αναλάβει πραγματικά την επιμέλειά του ή ο ανήλικος που βρέθηκε χωρίς συνοδεία μετά την είσοδό του στην επικράτεια των κρατών μελών.»

6 Το άρθρο 4, παράγραφοι 1, 2 και 5, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, δυνάμει της παρούσας οδηγίας και υπό την επιφύλαξη της τήρησης των προϋποθέσεων που αναφέρονται στο κεφάλαιο IV, καθώς και στο άρθρο 16, των ακόλουθων μελών της οικογένειας:

α) του/της συζύγου του συντηρούντος·

β) των ανήλικων τέκνων του συντηρούντος και του/της συζύγου του, συμπεριλαμβανομένων των τέκνων που έχουν υιοθετηθεί σύμφωνα με απόφαση που ελήφθη από την αρμόδια αρχή του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους ή με απόφαση αυτοδικαίως εκτελεστή δυνάμει διεθνών υποχρεώσεων του εν λόγω κράτους μέλους ή η οποία πρέπει να αναγνωρισθεί σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις·

γ) των ανήλικων τέκνων, συμπεριλαμβανομένων των θετών τέκνων του συντηρούντος, όταν ο συντηρών έχει την επιμέλεια και την ευθύνη συντήρησης των τέκνων. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέψουν την επανένωση των τέκνων των οποίων η επιμέλεια είναι επιμερισμένη, εφόσον συναινεί ο έτερος δικαιούχος της επιμέλειας·

δ) των ανήλικων τέκνων, συμπεριλαμβανομένων των θετών τέκνων του/της συζύγου όταν ο/η σύζυγος έχει την επιμέλεια και την ευθύνη συντήρησης των τέκνων. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέψουν την επανένωση των τέκνων των οποίων η επιμέλεια είναι επιμερισμένη, εφόσον συναινεί ο έτερος δικαιούχος της επιμέλειας.

Τα ανήλικα τέκνα που αναφέρονται στο παρόν άρθρο πρέπει να είναι νεότερα από την ηλικία ενηλικίωσης που προσδιορίζεται από το δίκαιο του οικείου κράτους μέλους και να μην είναι έγγαμα.

Κατά παρέκκλιση, όταν κάποιο τέκνο είναι ηλικίας άνω των δώδεκα ετών και φθάνει ανεξάρτητα από την υπόλοιπη οικογένειά του, το κράτος μέλος μπορεί, πριν επιτρέψει την είσοδο και τη διαμονή του δυνάμει της παρούσας οδηγίας, να εξετάζει κατά πόσον πληροί όρο ενσωμάτωσης προβλεπόμενο από την ισχύουσα νομοθεσία του κατά την ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν, με νομοθετική ή κανονιστική πράξη, να επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, δυνάμει της παρούσας οδηγίας και υπό την επιφύλαξη της τήρησης των όρων που ορίζονται στο κεφάλαιο IV, των ακόλουθων μελών της οικογένειας:

α) των εξ αίματος και πρώτου βαθμού ανιόντων του συντηρούντος ή του/της συζύγου του, εφόσον έχουν την ευθύνη συντήρησής τους και τα άτομα αυτά στερούνται της απαραίτητης οικογενειακής υποστήριξης στη χώρα καταγωγής:

[...]

5. Για την καλύτερη ενσωμάτωση και για την αποφυγή τέλεσης εξαναγκαστικών γάμων, τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν από τον συντηρούντα και τον/τη σύζυγό του να έχουν συμπληρώσει ελάχιστη ηλικία, και κατά ανώτατο όριο την ηλικία των 21 ετών, πριν τους δοθεί η δυνατότητα να επανενωθούν μαζί του/της.»

7 Το άρθρο 5, παράγραφος 5, της οδηγίας 2003/86 προβλέπει τα εξής:

«Κατά την εξέταση μιας αίτησης, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να λαμβάνουν δεόντως υπόψη το μείζον συμφέρον των ανηλίκων τέκνων.»

8 Το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Αν ο πρόσφυγας είναι μη συνοδευόμενος ανήλικος, τα κράτη μέλη:

α) επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, για λόγους οικογενειακής επανένωσης, των εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντων του, χωρίς να εφαρμόζουν τους οριζόμενους από το άρθρο 4 παράγραφος 2 στοιχείο α) όρους».

Ο κανονισμός Δουβλίνο III

9 Το άρθρο 2, στοιχείο ζ', του κανονισμού (ΕΕ) 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (ΕΕ 2013, L 180, σ. 31, στο εξής: κανονισμός Δουβλίνο III), περιέχει τους ακόλουθους ορισμούς:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, νοούνται ως:

[...]

ζ) “μέλη της οικογένειας”: εφόσον η οικογένεια ήδη υπήρχε στη χώρα καταγωγής, τα ακόλουθα μέλη της οικογένειας του αιτούντος τα οποία είναι παρόντα στο έδαφος των κρατών μελών:

[...]

– όταν ο δικαιούχος διεθνούς προστασίας είναι ανήλικος και άγαμος, ο πατέρας, η μητέρα ή άλλος ενήλικος υπεύθυνος για τον αιτούντα, είτε βάσει νόμου είτε βάσει της πρακτικής του κράτους μέλους στο οποίο ευρίσκεται ο δικαιούχος».

10 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού ορίζει τα εξής:

«Εάν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος, υπεύθυνο κράτος μέλος είναι εκείνο στο οποίο ευρίσκεται νομίμως ένα μέλος της οικογένειας ή αδελφός του ασυνόδευτου ανηλίκου, εφόσον αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον του ανηλίκου. Όταν ο αιτών είναι έγγαμος ανήλικος, ο σύζυγος του οποίου δεν ευρίσκεται νομίμως στο έδαφος των κρατών μελών, υπεύθυνο κράτος μέλος είναι εκείνο στο οποίο ευρίσκεται νομίμως ο πατέρας, η μητέρα ή άλλος ενήλικος υπεύθυνος για τον ανήλικο, είτε βάσει νόμου είτε βάσει της πρακτικής του εν λόγω κράτους μέλους, ή αδελφός του.»

11 Το άρθρο 9 του κανονισμού ορίζει τα εξής:

«Εάν ένα μέλος της οικογένειας του αιτούντος, ανεξαρτήτως του αν οι οικογενειακοί δεσμοί είχαν δημιουργηθεί προηγουμένως στη χώρα καταγωγής, έλαβε άδεια διαμονής σε κράτος μέλος ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας, το εν λόγω κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, υπό τον όρο ότι οι ενδιαφερόμενοι εξέφρασαν την επιθυμία τους γραπτώς.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

12 Η Χ, η οποία δηλώνει ότι είναι παλαιστινιακής καταγωγής, έχει μία κόρη η οποία γεννήθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 2001. Στις 8 Δεκεμβρίου 2016 η κόρη της, ηλικίας τότε δεκαπέντε ετών, συνήψε γάμο με τον Υ.Β. στον Λίβανο.

13 Στις 28 Αυγούστου 2017 η κόρη της Χ αφίχθη στο Βέλγιο προκειμένου να επανενωθεί με τον Υ.Β. ο οποίος διέθετε εν ισχύ άδεια διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος.

14 Στις 29 Αυγούστου 2017 η Υπηρεσία Επιτροπείας της FOD Justitie (Ομοσπονδιακής δημόσιας υπηρεσίας της Δικαιοσύνης, Βέλγιο) έκρινε ότι η θυγατέρα της Χ ήταν ασυνόδευτη αλλοδαπή ανήλικη και της διόρισε μία επίτροπο.

15 Στις 20 Σεπτεμβρίου 2017 η κόρη της Χ υπέβαλε αίτηση διεθνούς προστασίας στις βελγικές αρχές.

16 Την ίδια ημέρα η Dienst Vreemdelingenzaken (Υπηρεσία Αλλοδαπών, Βέλγιο) αρνήθηκε να αναγνωρίσει τη ληξιαρχική πράξη γάμου της κόρης της Χ, με την αιτιολογία ότι επρόκειτο για γάμο παιδιού, ο οποίος αντίκειται στη δημόσια τάξη σύμφωνα με τα σχετικά άρθρα του βελγικού Wetboek van internationaal privaatrecht (κώδικα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου).

17 Στις 26 Σεπτεμβρίου 2018 αναγνωρίστηκε στην κόρη της Χ το καθεστώς πρόσφυγα.

18 Στις 18 Δεκεμβρίου 2018 η Χ υπέβαλε στην πρεσβεία του Βελγίου στον Λίβανο, αφενός, αίτηση για τη χορήγηση θεώρησης εισόδου για λόγους οικογενειακής επανένωσης με την κόρη της και, αφετέρου, αιτήσεις για τη χορήγηση θεώρησης εισόδου στους ανήλικους γιους της, Υ και Ζ, για ανθρωπιστικούς λόγους.

19 Με τρεις αποφάσεις της 21ης Ιουνίου 2019, ο εξουσιοδοτημένος εκπρόσωπος του minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid, en van Asiel en Migratie (Υπουργού Κοινωνικών Υποθέσεων, Δημόσιας Υγείας, Ασύλου και Μεταναστεύσεως, Βέλγιο) (στο εξής: υπουργός) απέρριψε τις από 18 Δεκεμβρίου 2018 αιτήσεις για χορήγηση θεώρησης εισόδου που υπέβαλε η Χ. Οι αποφάσεις αυτές ακυρώθηκαν από το αιτούν δικαστήριο με απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2019.

- 20 Κατόπιν της ακύρωσης αυτής, ο υπουργός εξέδωσε στις 17 Μαρτίου 2020 τρεις νέες αποφάσεις περί άρνησης χορήγησης των εν λόγω θεωρήσεων εισόδου. Με τις αποφάσεις αυτές, ο υπουργός έκρινε κατ' ουσίαν ότι, υπό το πρίσμα της βελγικής νομοθεσίας περί αλλοδαπών, της οποίας ορισμένες διατάξεις μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο την οδηγία 2003/86, ο πυρήνας της οικογένειας αποτελείται από τους συζύγους και τα άγαμα ανήλικα τέκνα. Κατά συνέπεια, η κόρη της X, μετά από γάμο ο οποίος είναι έγκυρος στη χώρα στην οποία συνήφθη, δεν ανήκει πλέον στον πυρήνα της οικογένειας των γονέων της.
- 21 Στις 10 Αυγούστου 2020 η X άσκησε προσφυγή κατά των εν λόγω αποφάσεων ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 22 Προς στήριξη της προσφυγής της, η X υποστηρίζει ότι ούτε η βελγική νομοθεσία περί αλλοδαπών ούτε η οδηγία 2003/86 απαιτούν να είναι ένας πρόσφυγας άγαμος προκειμένου να απολαύει του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης με τους γονείς του. Επιπλέον, δεδομένου ότι η ληξιαρχική πράξη γάμου της κόρης της δεν έχει αναγνωρισθεί στο Βέλγιο, η πράξη αυτή δεν παράγει έννομα αποτελέσματα στο εν λόγω κράτος μέλος. Η X υποστηρίζει ότι η κόρη της πρέπει να πληροί δύο μόνον προϋποθέσεις ώστε να της αναγνωρισθεί το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης με τους γονείς της και ότι οι προϋποθέσεις αυτές πληρούνται δεδομένου ότι η κόρη της είναι, αφενός, ανήλικη και, αφετέρου, ασυνόδευτη κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/86.
- 23 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η κατάσταση της κόρης της X φαίνεται να εμπίπτει στην έννοια του «ασυνόδευτου ανηλίκου» κατά το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/86. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει συναφώς ότι η οδηγία δεν περιέχει καμία αναφορά σχετική με την οικογενειακή κατάσταση του ασυνόδευτου ανηλίκου. Παρά ταύτα, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη και το άρθρο 9 του κανονισμού Δουβλίνο III, το οποίο απαιτεί ο ανήλικος πρόσφυγας να είναι άγαμος προκειμένου το κράτος μέλος στο οποίο διαμένει να είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας των γονέων του.
- 24 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβούλιο επίλυσης ενδίκων διαφορών επί υποθέσεων αλλοδαπών, Βέλγιο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχει το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 2, στοιχείο στ', [της οδηγίας 2003/86], σε συνδυασμό με το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής, την έννοια ότι ο “ασυνόδευτος ανήλικος” πρόσφυγας που διαμένει σε κράτος μέλος πρέπει να είναι άγαμος κατά το εθνικό του δίκαιο, ώστε να υφίσταται δικαίωμα οικογενειακής επανένωσής του με εξ αίματος σε ευθεία γραμμή ανιόντες;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως: Μπορεί ανήλικος πρόσφυγας, του οποίου ο συναφθείς στην αλλοδαπή γάμος δεν αναγνωρίζεται για λόγους δημοσίας τάξεως, να θεωρηθεί “ασυνόδευτος ανήλικος” κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο στ', και του άρθρου 10, παράγραφος 3, της οδηγίας [2003/86];»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 25 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι, προκειμένου να αποκτήσει το καθεστώς του συντηρούντος για λόγους οικογενειακής επανένωσης με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες του, ο ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας που διαμένει σε κράτος μέλος πρέπει να είναι άγαμος.
- 26 Υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, για την ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί της ρύθμισης της οποίας αποτελεί μέρος (αποφάσεις της 17ης Νοεμβρίου 1983, Merck, 292/82, EU:C:1983:335, σκέψη 12, και της 20ής Ιουνίου 2022, London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association, C-700/20, EU:C:2022:488, σκέψη 55).
- 27 Πρώτον, από το γράμμα του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 προκύπτει ότι, αν ο πρόσφυγας είναι ασυνόδευτος ανήλικος κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο στ', της οδηγίας, τα κράτη μέλη «επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, για λόγους οικογενειακής επανένωσης, των εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντων του, χωρίς να εφαρμόζουν τους οριζόμενους από το άρθρο 4 παράγραφος 2 στοιχείο α) όρους».
- 28 Επομένως, το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 επιβάλλει στα κράτη μέλη τη συγκεκριμένη θετική υποχρέωση να επιτρέπουν, στην καθοριζόμενη με τη διάταξη αυτή περίπτωση, την οικογενειακή επανένωση των εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντων του συντηρούντος. Το δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση που αναγνωρίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο στους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες δεν υπόκειται ούτε σε περιθώριο εκτιμήσεων εκ μέρους των κρατών μελών ούτε στις προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 2, στοιχείο α', της ίδιας οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, Α και S, C-550/16, EU:C:2018:248, σκέψη 34).
- 29 Το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 δεν προβλέπει ειδικώς ότι ο ανήλικος πρόσφυγας πρέπει να είναι άγαμος προκειμένου να επιτραπεί η είσοδος και η διαμονή των εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντων του προς τον σκοπό της οικογενειακής επανένωσης.
- 30 Εξάλλου, κατά το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/86 ως ασυνόδευτος ανήλικος ορίζεται ο «υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών, ο οποίος φθάνει στην επικράτεια των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από τον κατά το νόμο ή το έθιμο υπεύθυνο ενήλικο και για όσο διάστημα ένα τέτοιο πρόσωπο δεν έχει αναλάβει πραγματικά την επιμέλειά του ή ο ανήλικος που βρέθηκε χωρίς συνοδεία μετά την είσοδό του στην επικράτεια των κρατών μελών».
- 31 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ο ορισμός αυτός προβλέπει δύο προϋποθέσεις, ήτοι ότι ο ενδιαφερόμενος πρέπει να είναι «ανήλικος» και «ασυνόδευτος» (απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, Α και S, C-550/16, EU:C:2018:248, σκέψη 37).
- 32 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 28 των προτάσεών του, ο ορισμός αυτός ουδόλως αναφέρεται στην οικογενειακή κατάσταση του ανηλικού ούτε απαιτεί ο ανήλικος να είναι άγαμος προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί ασυνόδευτος ανήλικος.

- 33 Όσον αφορά, δεύτερον, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, υπογραμμίζεται ότι η οδηγία αυτή περιέχει διατάξεις που αφορούν ρητώς καταστάσεις στις οποίες λαμβάνεται υπόψη η οικογενειακή κατάσταση του ανηλίκου.
- 34 Ειδικότερα, το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/86, το οποίο ορίζει ποια μέλη της οικογένειας του συντηρούντος έχουν δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση, προβλέπει ότι «[τ]α ανήλικα τέκνα που αναφέρονται στο παρόν άρθρο πρέπει [...] να μην είναι έγγαμα». Επομένως, κατά τη διάταξη αυτή, τα ανήλικα τέκνα του συντηρούντος γονέα μπορούν να εισέλθουν και να διαμείνουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση για λόγους οικογενειακής επανένωσης μόνον υπό την προϋπόθεση ότι δεν είναι έγγαμα.
- 35 Το γεγονός ότι ο νομοθέτης της Ένωσης προέβλεψε μια τέτοια προϋπόθεση όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των ανήλικων τέκνων ενός συντηρούντος γονέα ενώ δεν την προέβλεψε για τον συντηρούντα ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα, φαίνεται να υποδηλώνει τη βούλησή του να μην περιορίζεται το ευεργέτημα του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 μόνο στους άγαμους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες.
- 36 Εξάλλου, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Βελγική Κυβέρνηση, η ερμηνεία αυτή του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής, δεν δημιουργεί άνιση μεταχείριση μεταξύ της κατάστασης εγγάμου ανηλίκου ο οποίος ζητεί την οικογενειακή επανένωση με τον συντηρούντα ανιόντα του, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/86, και της κατάστασης συντηρούντος έγγαμου ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα, του οποίου ο εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιών ζητεί να επωφεληθεί της οικογενειακής επανένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας, καθόσον οι δύο αυτές καταστάσεις δεν είναι παρόμοιες.
- 37 Πράγματι, ένας ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας που διαμένει μόνος του στο έδαφος κράτους διαφορετικού από το κράτος καταγωγής του βρίσκεται σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση η οποία δικαιολογεί τη διευκόλυνση της οικογενειακής επανένωσής του με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες του, οι οποίοι βρίσκονται εκτός της Ένωσης. Το ότι πρόκειται για διαφορετικές καταστάσεις δικαιολογεί τη μη υπαγωγή του δικαιώματός του οικογενειακής επανένωσης στις προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, αλλά, αντιθέτως, σε εκείνες του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της ίδιας οδηγίας, το οποίο αποσκοπεί ειδικώς στη διασφάλιση αυξημένης προστασίας στους πρόσφυγες που έχουν την ιδιότητα του ασυνόδευτου ανηλίκου (πρβλ. απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, Α και Σ, C-550/16, EU:C:2018:248, σκέψη 44).
- 38 Η προστασία αυτή είναι κατά μείζονα λόγο αναγκαία καθόσον τα κράτη μέλη μπορούν, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 5, της οδηγίας 2003/86, να απαιτήσουν από τον συντηρούντα και τον σύζυγο ή τη σύζυγό του, στο πλαίσιο της οικογενειακής επανένωσης των συζύγων, να έχουν συμπληρώσει ελάχιστη ηλικία πριν δοθεί στον σύζυγο ή στη σύζυγο η δυνατότητα να επανενωθεί με τον συντηρούντα. Σε μια τέτοια περίπτωση, τυχόν ερμηνεία του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπεται η επανένωση με τους εξ αίματος πρώτους βαθμούς ανιόντες όταν ο συντηρών ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας είναι έγγαμος θα περιήγε τον ανήλικο αυτό σε ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση, καθώς, χωρίς τον σύζυγο ή τη σύζυγό του και τους ανιόντες του, θα στερείτο κάθε οικογενειακή δικτύωση στο κράτος μέλος όπου βρίσκεται.

- 39 Η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το άρθρο 9 και το άρθρο 2, στοιχείο ζ', τελευταία περίπτωση, του κανονισμού Δουβλίνο III απαιτούν να μην είναι έγγαμος ο ανήλικος πρόσφυγας και να υπήρχε ήδη η οικογένεια στη χώρα καταγωγής προκειμένου το κράτος μέλος στο οποίο διαμένει ο εν λόγω πρόσφυγας να είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας της μητέρας του ή του πατέρα του. Εντούτοις, ο κανονισμός αυτός δεν αφορά τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων, αλλά τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε ένα από τα κράτη μέλη. Επομένως, ο εν λόγω κανονισμός δεν είναι κρίσιμος για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 40 Τρίτον, όσον αφορά τον σκοπό της οδηγίας 2003/86, υπενθυμίζεται ότι, κατά το γράμμα του άρθρου της 1, η οδηγία αποβλέπει στον καθορισμό των όρων υπό τους οποίους μπορούν να ασκούν το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης οι υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια των κρατών μελών.
- 41 Συναφώς, από την αιτιολογική της σκέψη 8 προκύπτει ότι η οδηγία 2003/86 προβλέπει στην περίπτωση των προσφύγων ευνοϊκότερες προϋποθέσεις για την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος στην οικογενειακή επανένωση, καθόσον πρέπει να αποδίδεται ιδιαίτερη προσοχή στην κατάσταση τους εξαιτίας των λόγων που τους υποχρέωσαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και που τους εμποδίζουν να διάγουν, στη χώρα αυτή, κανονικό οικογενειακό βίο. Συμφώνως προς τον σκοπό αυτόν, η εν λόγω οδηγία αποβλέπει να διευκολύνει την οικογενειακή επανένωση ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες του.
- 42 Πράγματι, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, η δυνατότητα μιας τέτοιας επανένωσης επαφίεται, κατ' αρχήν, στη διακριτική ευχέρεια κάθε κράτους μέλους και εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από την προϋπόθεση ότι ο συντηρών έχει την ευθύνη συντήρησης των εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντων και ότι οι τελευταίοι στερούνται την απαραίτητη οικογενειακή υποστήριξη στη χώρα καταγωγής. Αντιθέτως, όπως υπενθυμίζεται στη σκέψη 28 της παρούσας απόφασης, το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας παρεκκλίνει από την αρχή αυτή.
- 43 Εξάλλου, όπως υπενθυμίζεται στη σκέψη 37 της παρούσας απόφασης, η οδηγία 2003/86 δεν επιδιώκει μόνον, εν γένει, τον σκοπό να διευκολύνει την οικογενειακή επανένωση και να παράσχει προστασία στους υπηκόους τρίτων χωρών, ιδίως δε στους ανήλικους, αλλά περαιτέρω το άρθρο της 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', σκοπεί ειδικώς στη διασφάλιση αυξημένης προστασίας σε εκείνους των προσφύγων που έχουν την ιδιότητα του ασυνόδευτου ανήλικου (απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, Α και Σ, C-550/16, EU:C:2018:248, σκέψη 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 44 Λαμβανομένου υπόψη του ανωτέρω πλαισίου, τυχόν ερμηνεία του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 η οποία θα περιόριζε την αναγνώριση του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες μόνον στους άγαμους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες θα αντέβαινε στον εν λόγω σκοπό ειδικής προστασίας.
- 45 Πράγματι, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 46 των προτάσεών του, μια τέτοια ερμηνεία θα είχε ως συνέπεια να μην μπορεί ένας έγγαμος ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας του οποίου ο σύζυγος ή η σύζυγος διαμένει στο έδαφος της Ένωσης να επωφεληθεί από την αυξημένη προστασία που του παρέχει η οδηγία 2003/86, παρόλο που η ιδιαίτερως ευάλωτη θέση των ανήλικων δεν αμβλύνεται λόγω του γάμου. Τουναντίον μάλιστα, το γεγονός

ότι ο ανήλικος είναι έγγαμος μπορεί να σημαίνει, ιδίως στην περίπτωση ανήλικων κοριτσιών, ότι είναι εκτεθειμένος στη σοβαρή μορφή βίας την οποία αποτελούν οι γάμοι παιδιών και οι εξαναγκαστικοί γάμοι.

- 46 Επιπλέον, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η οικογενειακή κατάσταση ενός ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα είναι συχνά δύσκολο να αποδειχθεί, ιδίως στην περίπτωση προσφύγων προερχόμενων από χώρες που δεν είναι σε θέση να εκδώσουν αξιόπιστα επίσημα έγγραφα. Επομένως, η ερμηνεία κατά την οποία το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 δεν περιορίζει την αναγνώριση του δικαιώματος στην οικογενειακή επανένωση με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες μόνο στους άγαμους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες είναι επίσης σύμφωνη με τις αρχές της ίσης μεταχείρισης και της ασφάλειας δικαίου, καθόσον διασφαλίζει ότι το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης δεν εξαρτάται από τις διοικητικές ικανότητες της χώρας καταγωγής του ενδιαφερομένου.
- 47 Τέλος, οι διατάξεις της οδηγίας 2003/86 πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται υπό το πρίσμα του άρθρου 7 και του άρθρου 24, παράγραφοι 2 και 3, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), όπως προκύπτει εξάλλου από το γράμμα της αιτιολογικής σκέψης 2 και του άρθρου 5, παράγραφος 5, της εν λόγω οδηγίας, που επιβάλλουν στα κράτη μέλη να εξετάζουν τις αιτήσεις οικογενειακής επανένωσης με τρόπο που να εξυπηρετεί το συμφέρον των παιδιών και να διευκολύνει την οικογενειακή ζωή [απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, État belge (Οικογενειακή επανένωση – Ανήλικο τέκνο), C-133/19, C-136/19 και C-137/19, EU:C:2020:577, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 48 Συναφώς, επισημαίνεται, καταρχάς, ότι το άρθρο 7 του Χάρτη αναγνωρίζει το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Η διάταξη αυτή του Χάρτη πρέπει, ακολούθως, να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με την υποχρέωση να λαμβάνεται υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, το οποίο αναγνωρίζεται με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή έχει επίσης εφαρμογή σε αποφάσεις οι οποίες δεν έχουν κατ' ανάγκη ως αποδέκτη τον ανήλικο, πλην όμως έχουν σημαντικές συνέπειες για αυτόν [πρβλ. απόφαση της 11ης Μαρτίου 2021, État belge (Επιστροφή του γονέα ενός ανήλικου), C-112/20, EU:C:2021:197, σκέψη 36]. Τέλος, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη του παιδιού, η οποία εκφράζεται στο άρθρο 24, παράγραφος 3, του Χάρτη, να διατηρεί τακτικώς προσωπικές σχέσεις και με τους δύο γονείς του [πρβλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, État belge (Οικογενειακή επανένωση – Ανήλικο τέκνο), C-133/19, C-136/19 και C-137/19, EU:C:2020:577, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 49 Κατόπιν των ανωτέρω, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας που διαμένει σε κράτος μέλος δεν απαιτείται να είναι άγαμος προκειμένου να αποκτήσει το καθεστώς συντηρούντος για λόγους οικογενειακής επανένωσης με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες του.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

- 50 Λαμβανομένης υπόψη της απάντησης που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 51 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής,

έχει την έννοια ότι:

ο ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας που διαμένει σε κράτος μέλος δεν απαιτείται να είναι άγαμος προκειμένου να αποκτήσει το καθεστώς συντηρούντος για λόγους οικογενειακής επανένωσης με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες του.

(υπογραφές)